

Segon; detall que reforça la impressió d'un nom de robusta tradició popular, autòctona, més que un arabisme en -n.

D'altra banda els homònims o parònims que hem assenyalat, i que han de tenir un origen semblant, ens duen a una atmosfera més nòrdica, en gran part incompatible amb un arabisme: el (2) i (4) del Fenolledès i de l'Aude, que coincideixen perfectament amb la forma de *Uixó*; i ens atrauen cap a un ambient pirinenc; (1) vall d'*Uixó* (idèntic al nostre) i *Usson* de Sariñena: al voltant dels Monts Ibèrics.

Entre uns i altres ens tiren cap a un ètimon ibero-basco-aquitànic, que tenim perfectament documentat des de les inscripcions pre-romanes, OXSON i OSSON NPP en inscr. aquitanes; la primera trobada prop les valls d'Aran i Luixon a la vall de Lauron (*CIL* XIII, 369), *Osson* (*CIL* XIII, 101). Els especialistes l'identifiquen amb el nom basc del 'llop': *otso*, i el seu diminutiu hipocorístic *otšō*, d'on el cognom *Otxoa* (Mitzelena, *Textos arcaicos vascos*, p. 19 lín. 10, *Fon.Hist.Vca.* 206; Whatmough, *Dial.Anc.Gaul* 87, p.100). La vall d'*Uixó*, doncs, hauria estat 'la vall dels llops', car hi baixaven en corrua, tants hiverns, des de la Serra d'Espadà. també les Corberes i les zones dels altres homònims són terres de llops i d'afinitat aquitànica, i què direm dels Monts Ibèrics. Amb una base com aqueixa en les dues variants OXSON/OSSON també ens expliquem millor la triple inicial vacil·lant de les formes arcaiques: *Ošo/Son/cami d'ajšō/cami d'ezō*. De la variant *aixón*, a títol d'antic gentilici, deu venir *Axoner* cognom patern d'un morisc de Senija (xxxv, 106.5) Probablement fill d'*Uixó*.

En conclusió, hem de quedar en dubte entre dues etimologies serioses: l'aràbiga (B) i la pre-romana (C). Cap a aquesta ens atreuen coincidents arguments diversos i com que no s'hi veu cap objecció se li pot donar preferència, mentre els arabistes no aportin dades més positives a favor de l'altra.

¹ Es repeteix encara a l'Alvèrnia i al Poitou: *Usson* sengles mun. en els depts. Loire, Puy-de-Dôme i Vienne. Afinitat de més al judicar si es tracta d'un NP *Usson* batlle de Gandia i Beniopa en 3 docs. de 1265 i 1266 (Mtz.Fdo., *Doc.Val.ACA* nº 602, 631, 647). Seria un occità? Però també ens podem preguntar si el nom no li venia d'algun lloc valencià, com sigui que Pascual *Usó* Mundina era el nom d'un prevere del Grau de Castelló (*BDLC* I, 171). Renunciem a relacionar amb el nom d'una alqueria *Beniayxó* que consta com afr^o de Vilafamés i Cabanes en un doc. de 1250 perquè després surt en la forma *Benifaxó* c.1243 (Font Rius C.d.p. §291, §281). Indica doncs *b-* inicial, cf. *bayšān* GGALg, ço que ens allunya massa de la forma d'*Uixó*.

Uja, V. *Aguja* *Ulèzquer*, V. *Alfara* *Ulibiergo*, V. *Oliviergo*

Molt notable entre les aplicacions toponímiques d'aquest mot, és com a designació de punt d'emergència d'una deu, el punt, dir-ho així, on l'aigua veu la llum. En el *DCEC* i *DECH* (s.v. *ojo* IV, 373a11) hem donat detalls de la difusió i espt. concreció d'aquest significat en les llengües més diverses. recordem basc *Ur-begi* (literalment 'ull d'aigua', àr. 'ain 'ull' i 'deu, font', persa *čāsm(ā)* 'ull', 'deu', gascó *gorib* id.id. (*PVArGc*), port. *oljbo de água* (amb concrecions toponímiques. Silveira *RLus* xxv, 189), gall. El derivat gal. *ulló* (*ilbó*-OLU), d'on el NL, *Olboa* (Car. Michaelis, *RLuss* I, 305). Casos esparsos en tot el domini cast. d'Espanya *Ojos del Guadiana* etc., amplament usat per Fernández de Oviedo: «unos ojos que nacen en un cerrillo» (*Hist. de Ind.* 25.9), el cap de família de tots els historiadors de l'Amèrica hispana; i així resulta natural que *ojo de agua* hagi restat estereotip en la toponímia menor de tants països sudamericans, p. ex. a la part andina.

En la nostra ens podem limitar a donar una selecció, que s'afegeix als nombrosos ja concretats per Gulsoy en l'article *ull* del *DECat.* (viii 966a).

Ull de Ter, la font més alta del Ter i el planell al capdamunt del terme de Setcases, oït sempre «a *uldētēn*», construcció soldada sense article (en els llocs, 1923 etc.). La *ll* del mot ull és de la varietat *yl*, que sona *ï* en el Nord del cat. or. D'un aquí *Puig d'Ui* damunt Arbúcies, turó al NE. de la vila, separat del veral més occidental, *Talrà*, per una collada, d'on la dita meteorològica: «Broma de *Puigduy*/pluja avuy; / broma a *Talrà*, /pluja demà» (Reig Vilardell, *Monogr. de Cat.*, s.v. Arbúcies).

Ulldemolins que estudiem en art. especial, és també un cas de *ull* 'deu' que veiem escrit *Oclo molimorum* en mant dc. antic.

Al mateix en plural *oclos* es deu referir un *gradus de Ocles* segurament err., que llegim en un escr. de 1181, com afr. assignada als pobladors de Cogul, al NO. d'*Ulldemolins*: «afr. Or. carraria que tenditur ab *Siurana*, aqua de rivo *Set*, australi in gradus de *Ocles*» (Font Rius, *C.d.p.* §1622) deu ser el grau de la Serra de la Llena pel qual es passa de Les Garrigues al vessant del riu Montsant just al N. d'*Ulldemolins*.

Una combinació molt repetida és *Ull de Bou*, designant deus avencals molt amples, comparables al gros ull d'un bou. Un devia ser en el vessant Sud dels Ports de Tortosa, un doc. de 1155 dóna *Vall uio bovis* vocant «*Fabariyum*» (Arx. Mun. de Tortosa, Font Rius, *C.d.p.*, p. 780 nota 2). *L'Ull de Bou* a la costa S. del te. de Peníscola, on brolla gran devessall d'aigua dolça (xxviii, 193. 10). 3) *L'Ull del Bou* un «ullal», te. Cervera del Maestrat (xxviii, 122.23 '58x'27). 4) *L'Ull del Bou*, la deu més grossa de la Valldigna